

ΕΘΝΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ, ΑΠΟΙΚΙΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΕΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Βλέποντας την Ελλάδα μέσα από το τουριστικό βλέμμα.
Πολιτιστική πολιτική και ελληνικότητα.

(12-11-2024)

Οι πρώτοι επισκέπτες - 18ος αιώνας

- (Δείτε και προηγούμενη ενότητα για την δημιουργία της ελληνικής ταυτότητας σχετικά)
- **Grand Tour:** Οι πρώτοι δυτικοί ταξιδιώτες ήταν νεαροί της ανώτερης τάξης από Βορειοευρωπαϊκές χώρες, που ταξίδευαν προς Ιταλία, Λεβάντε, Ελλάδα για να αποκτήσουν εμπειρίες και παιδεία. Εμπνευσμένοι από κλασικά κείμενα και τέχνη, περίμεναν να συναντήσουν μια Ελλάδα-μυθική γη και παρόλο που η πραγματικότητα ήταν πολύ διαφορετική, αναζήτησαν τα στοιχεία που να επιβεβαιώνουν την αρχική αυτή εικόνα.
- **Αποικιοκρατία και αρχαιοκαπηλία:** Οι δυτικοί πίστευαν ότι οι ντόπιοι Έλληνες δεν είχαν σεβασμό για την αρχαιότητα, άρα μπορούσαν να πάρουν μαζί τους αρχαιότητες για να τις “διασώσουν”, καθώς θεωρούσαν ότι οι Έλληνες δεν ήταν άξιοι να διατηρήσουν την κληρονομιά τους. Τα επιχειρήματα αυτά χρησιμοποιούνταν ακόμα και πρόσφατα, πχ. από το Βρετανικό Μουσείο.
- **Δυτική Νεωτερικότητα vs. Ελληνική «Προ-Νεωτερικότητα»:** Οι δυτικοί ταξιδιώτες περιέγραψαν την ελληνική κουλτούρα ως χρονικά «οπισθοδρομική», με βάση μια γραμμική αντίληψη της ιστορίας όπου ο Ευρωπαϊκός πολιτισμός θεωρείτο το απώγειο, συνέχεια του αρχαίου Ελληνικού.
- **Κριτική για Δεισιδαιμονίες & Τοπικές Πεποιθήσεις:** Οι δυτικοί ταξιδιώτες επέκριναν τις «δεισιδαιμονίες» των Ελλήνων, θεμελιώνοντας την αντίθεση μεταξύ «πεφωτισμένης» Ευρώπης και «πρωτόγονης» Ελλάδας.

Louis-François
Cassas, Ο Ναός
του Ολυμπίου
Διός, 1787

Αναζητώντας την συνέχεια του Ελληνισμού - 19ος αιώνας

- **Η θεωρία της Συνέχειας του Ελληνισμού** εμφανίζεται ήδη από τα μέσα του 19ου αιώνα, όπως αναφέραμε σε προηγούμενο μάθημα: Εθνογράφοι και ιστορικοί υποστήριξαν ότι οι σύγχρονοι Έλληνες κληρονόμησαν άμεσα την ουσία του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού, σηματοδοτώντας μια αλλαγή από τον ιδεαλισμό του παρελθόντος στην προβολή της πολιτισμικής επιβίωσης.
- **Οπτική αποτύπωση:** Η φωτογράφος Nelly απεικόνισε Έλληνες αγρότες δίπλα σε αρχαία αγάλματα για να επιβεβαιώσει τη φυλετική και πολιτισμική συνέχεια των «ελληνικών» χαρακτηριστικών, ενισχύοντας την ιδέα της φυλετικής και πολιτισμικής καταγωγής. Ίσως επηρεασμένη από την αισθητική του Άρειου φυλετικού προτύπου της Leni Riefenstahl, οι εικόνες της Nelly προσέλκυσαν τα γερμανικά φυλετικά ιδεώδη παρουσιάζοντας τους Έλληνες ως φορείς της αρχαίας ευρωπαϊκής καθαρότητας.
- **Εθνογραφική Ματιά της Ελλάδας:** Σύνδεση εθνογραφίας με τα κλασικά ιδεώδη, αποτυπώνοντας την Ελλάδα όχι μόνο ως γη αρχαίας δόξας, αλλά και ως μια χώρα που κατοικείται από ανθρώπους συνδεδεμένους με αυτή την κληρονομιά στην μορφή και το πνεύμα

Το ενδιαφέρον για την σύγχρονη Ελλάδα - μετά τον Β' ΠΠ

- **Στροφή στη Σύγχρονη Ελληνική Κουλτούρα:** Η ελληνική αντίσταση απέναντι στις δυνάμεις του Άξονα κινητοποίησε το ενδιαφέρον των επισκεπτών προς την ζωντάνια της σύγχρονης ελληνικής κουλτούρας.
- **Μετάβαση σε Μοντέρνα Ταυτότητα:** Η Ελλάδα θεωρήθηκε πλέον ως τόπος όπου οι τουρίστες / επισκέπτες μπορούσαν να αναζητήσουν τον εαυτό τους και νέες εμπειρίες, γνωρίζοντας κάτι πέρα από τα δυτικά κοινωνικά πρότυπα.
- **Από τα Ερείπια στον Ζωντανό Πολιτισμό:** Σε αντίθεση με τις προηγούμενες ανακαλύψεις, η μεταπολεμική Ελλάδα εκτιμήθηκε ως «παράδεισος των αισθήσεων», όπου δυτικοί διανοούμενοι και τουρίστες μπορούσαν να βρουν υπαρκτικό νόημα και προσωπική αναγέννηση.

Πολιτιστική κληρονομιά

- Η έννοια αυτή μας ενδιαφέρει γιατί οδηγεί την πολιτιστική και τουριστική πολιτική.
- Η πολιτιστική κληρονομιά, σύμφωνα με την UNESCO είναι **"το κληροδότημα του παρελθόντος, αυτό με το οποίο ζούμε σήμερα και αυτό που θα αφήσουμε στις μελλοντικές γενιές"**. Είναι ένα κληροδότημα που έχει αξία πολιτιστική, ιστορική, αισθητική, αρχαιολογική, επιστημονική, εθνογραφική ή ανθρωπολογική για ομάδες ανθρώπων.
- Περιλαμβάνει τον υλικό πολιτισμό αλλά και τον άυλο πολιτισμό (παραδόσεις, μουσική, χορό κτλ.). Στο προηγούμενο μάθημα είδαμε και παραδείγματα αισθητηριακής πολιτιστικής κληρονομιάς.
- Είναι μια μέθοδος κατανόησης και αξιοποίησης του παρελθόντος που παράγεται μέσω αντικειμένων, εικόνων, γεγονότων και αναπαραστάσεων και αποτελεί συστατικό της προσωπικής και συλλογικής ταυτότητας
- Περιλαμβάνει τρέχουσες χρήσεις του παρελθόντος που εξυπηρετούν στρατηγικούς στόχους (οικονομικούς, ταυτότητα), άρα μπορεί και να εξυπηρετεί την εξουσία.
- Εκδηλώσεις: μουσεία, μνημεία, δημόσια τέχνη, τηλεοπτικές εικόνες, φωτογραφίες, περιοχές ενδιαφέροντος, ιστορικές αναπαραστάσεις.
- Αδιάρρηκτη σχέση με το χρόνο.

Πολιτιστική πολιτική

- Στα ελληνικά αναφέρεται σε δύο πράγματα:
 - **Cultural policy:** Οι πολιτικές στρατηγικές για τη συντήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς.
 - **Cultural politics:** Πολιτικές για την ενίσχυση και διάδοση των πολιτιστικών φαινομένων μιας κοινότητας.
- Σύνολο πολιτικών αποφάσεων για ανάπτυξη του πολιτισμού (επιχορηγήσεις, εκπαίδευση, μουσεία)
- Η πολιτιστική πολιτική ασχολείται με τη διαχείριση των πολιτισμικών πόρων, με μια ευρεία αντίληψη του πολιτισμικού, που περιλαμβάνει αυτό που παραδοσιακά θεωρείτο "υψηλή" και "λαϊκή" κουλτούρα, κουλτούρα που αφορά κυρίαρχες ομάδες αλλά και μειονοτικές ομάδες.
- Η πολιτισμική πολιτική περιλαμβάνει τη διαχείριση των θεσμών όπως μουσεία, βιβλιοθήκες, αρχαιολογικούς χώρους κτλ., αλλά και ζητήματα πολιτιστικής διπλωματίας, διεθνών οργανισμών, ρυθμίσεις ΜΜΕ, πολιτιστική βιομηχανία κτλ.
- Μέσα από τη διαχείριση αυτή κατευθύνει ευρύτερα ζητήματα, όπως η ταυτότητα, η διαχείριση της μνήμης, η προσβασιμότητα, τα πολιτισμικά δικαιώματα, η συμμετοχή στον πολιτισμό κτλ.
(βλ. Μυρσίνη Ζορμπά, Πολιτική του Πολιτισμού)

Πολιτισμός και πολιτιστική πολιτική στην Ελλάδα της δεκαετίας του 1960

- Στη μεταπολεμική Ελλάδα η δημόσια κουλτούρα περιχαρακώνεται, ώστε να γίνει μονοπωλιακή διαχείριση της μνήμης και της εθνικής ταυτότητας, σύμφωνα με το αφήγημα των νικητών του εμφυλίου.
- Η πρόσβαση στη δημόσια διοίκηση, και κατά προέκταση και στην εργασία στον πολιτισμό, είχε προαπαιτούμενο πιστοποιητικό φρονημάτων. Αυτό σήμαινε ότι τόσο η επίσημη πολιτιστική πολιτική όσο και οι άνθρωποι που εργάζονταν σε υπηρεσίες που αφορούσαν τον τουρισμό και τον πολιτισμό υπηρετούσαν το αφήγημα της εξουσίας.
- Κατά τις δεκαετίες 1950 και 1960 η οικονομία παραμένει σε μεγάλο βαθμό στάσιμη και η χώρα επιβιώνει με τη βοήθεια του σχεδίου Μάρσαλ. Εξαιρεση αποτελεί η ταχύτατη ανάπτυξη του τουρισμού, που ενίσχυσε την εισροή συναλλάγματος.
- Κατά τη δεκαετία του '60 ο αστικός πληθυσμός ξεπερνάει για πρώτη φορά τον αγροτικό. Η Αθήνα προσελκύει εσωτερική μετανάστευση. Αυτό σημαίνει ότι ο τρόπος που διασκεδάζει ο κόσμος μέσα στις πόλεις αλλάζει: ραδιόφωνο, μουσική, κινηματογράφος κτλ.
- Το 1951 ιδρύεται ο Ελληνικός Οργανισμός Τουρισμού.
- Ο τουρισμός επηρεάζει και τον ντόπιο πολιτισμό, ως κανάλι πολιτιστικών ανταλλαγών.

Mexico

Mexico in american movies

Κάποιες φορές η εξωτικοποίηση “του Άλλου” γίνεται “υπόγειο” τρόπο.

Το “Μεξικανικό Φίλτρο”: Έχει επικρατήσει ως ονομασία για να περιγράψει την ρατσιστική πρακτική στον κινηματογράφο, να απεικονίζονται οι χώρες του Παγκόσμιου Νότου με ένα κιτρινωπό-καφέ φίλτρο, ενώ η πολιτισμένη Δύση με ψυχρούς, γαλάζιους τόνους. Κάποιοι ισχυρίζονται ότι γίνεται για να δείξουν τη θερμοκρασία, ωστόσο όταν απεικονίζονται τα σύνορα των ΗΠΑ με το Μεξικό, η απεικόνιση αλλάζει από το ένα σημείο στο άλλο, χωρίς να έχει αλλάξει η θερμοκρασία.

Βρώμικη Ανατολή / Καθαρή Δύση

Στις απεικονίσεις της Ελλάδας κυριαρχεί το γαλάζιο και το δυνατό φως, τονίζοντας τη σύνδεση με με τη Δύση.

“

Σιγά σιγά, μες στο κατακαλόκαιρο, το φως αφανίζει την Ελλάδα. Χωνεύει τα νησιά, εξουδετερώνει τις θάλασσες, αχρηστεύει τους ουραμούς. Μήτε που βλέπεις πια βουνά, μήτε δέντρα, μήτε πολιτείες, μήτε χώμα και νερό. Άφαντα όλα.

Πιωμένος φως – μονάχα μια σκιά μαύρη – ο άνθρωπος. Μια σκιά που μεγαλώνει, δυσανάλογα

προστατευμένη από την ίδια του τη θυσία.

Η Ελλάδα στους χάρτες ανύπαρκτη. Λες και βρήκε ο κόσμος το μακαρισμένο τέλος του σ' αυτή την απόλυτη ισότητα.

Κι όμως, το ίδιο αυτό φως, το αστραφταβόλο, το καταιγιστικό, που αναιρεί την Ελλάδα μες στα μεσημέρια, την αποκαθιστά πάλι το ηλιοβασίλεμα κάτω από τα φαντασμαγορικά πυροτεχνήματα του δειλινού και αργότερα κάτω από την τρυφερή παρουσία της Σελήνης.

Τότε ξαναβρίσκει τον εαυτό της η Ελλάδα. Ξαναγίνεται αυτό που πραγματικά είναι. Ξαναπαίρνει στους χάρτες τη θέση που της αξίζει. Θέλω να πω τη θέση των ονείρων.

Οδυσσέας Ελύτης, Εν Λευκώ

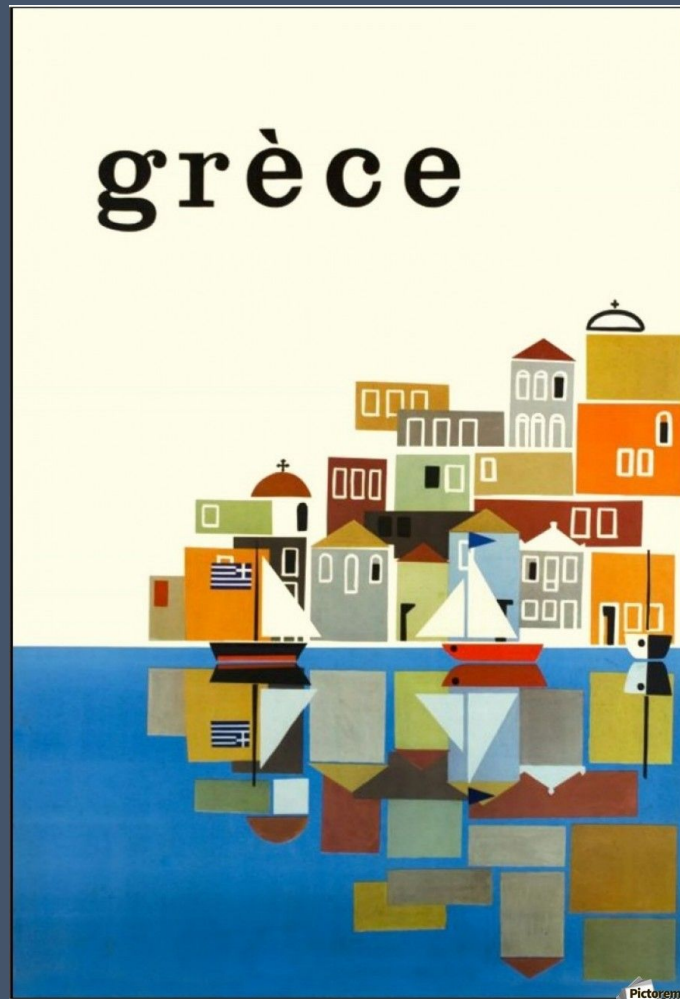
”

Η λευκή Ελλάδα. Πολιτιστικός τουρισμός

- Τα απομεινάρια της κλασικής αρχαιότητας γίνονται πολύ σημαντικά για την εθνική ταυτότητα, ακολουθώντας Δυτικά ιδεώδη που σχετίζουν την Ελλάδα με την φιλοσοφία, δημοκρατία, τέχνη.
- Οι Κυκλάδες αποκτούν την αισθητική τους ταυτότητα τον 20ό αιώνα. Πιο πριν υπήρχαν λευκά σπίτια αλλά δεν ήταν κυρίαρχη η αισθητική.
- Κάτω από το πρίσμα της μοντερνιστικής αρχιτεκτονικής, η εικόνα αυτή έχει πολύ μεγάλη απήχηση, ως αισθητική που αποτυπώνει το Μεσογειακό πολιτισμό > **η πρόσληψη και αναπαραγωγή της παραδοσιακής αρχιτεκτονικής αναδιαμορφώνεται κάτω από την επίδραση του ευρωπ. μοντερνισμού.**
- Αντιστοιχία υπάρχει και στην τέχνη: οι Ευρωπαίοι είδαν τα απομεινάρια της κλασικής αρχαιότητας (αρχιτεκτονική, γλυπτική) ως λευκά, ενώ στην πραγματικότητα έφεραν πολλά διαφορετικά χρώματα. Συμβολική και κυριολεκτική "λεύκανση" του ελληνικού πολιτισμού. Πολλές φορές έτριβαν τα γλυπτά για να αφαιρέσουν τα απομεινάρια των χρωμάτων.
- Τα απομεινάρια της βυζαντινής και οθωμανικής περιόδου παραβλέπονται ή αφήνονται να καταστραφούν, ώστε να δοθεί έμφαση σε μια πιο καθαρή εικόνα.
- **Το τουριστικό branding της Ελλάδας είχε ως αποτέλεσμα να χαθεί μέρος της ποικιλομορφίας του ντόπιου πολιτισμού (αντίστοιχα με την εθνική ταυτότητα που εστίασε σε μια πολύ στενή αντίληψη του ελληνικού πολιτισμού).**

Τα σπίτια στις Κυκλάδες δεν ήταν πάντοτε λευκά, είχαν πολλά χρώματα, με σκοπό να μην ξεχωρίζουν από μακριά (κίνδυνος πειρατών). Μια υγειονομική κρίση την Μεταξική περίοδο είχε ως αφορμή να βγει διάταγμα για να βαφτούν όλα λευκά.

Γ. Μόραλης, Αφίσα
ΕΟΤ, 1956
F. Carabott, Αφίσα
ΕΟΤ

Live your myth in Greece, σλόγκαν του ΕΟΤ, 2004. Η Ελλάδα σαν μια ανέγγιχτη χώρα του μύθου.

Και άλλος Ζορμπάς μόλις το 2023
<https://www.youtube.com/watch?v=PICPx9yETCQ>

Αντιτουριστικά συνθήματα

Τομές στον ελληνικό πολιτισμό από το Μεσοπόλεμο μέχρι τη δεκαετία του 1960

- Εκσυγχρονισμός και “εξευρωπαϊσμός” ελληνικού πολιτισμού μέσα από τη λαϊκή παράδοση:
 - Ο ελληνικός πολιτισμός αρχικά εντάχθηκε στον ευρωπαϊκό μέσα από αναφορά σε κλασικό παρελθόν.
 - **Καινοτόμος λύση: υιοθέτηση των ρευμάτων της ευρωπαϊκής καλλιτεχνικής πρωτοπορίας, μέσα από αναφορά στον ελληνικό πολιτισμό.** Εκεί που οι ευρωπαίοι καλλιτέχνες πέτυχαν τη ρήξη με την ακαδημαϊκή καλλιτεχνική παράδοση μέσα από αναφορές σε εξευρωπαϊκούς πολιτισμούς των αποικιών, οι Έλληνες το έκαναν αναζητώντας στοιχεία από λαϊκή παράδοση και εκκλησιαστική τέχνη
 - Με αυτό τον τρόπο, **οι Έλληνες λόγιοι και καλλιτέχνες του μεσοπολέμου διαφοροποιούνταν από το “λαϊκισμό” της δημοτικής και της λαϊκής παράδοσης, αλλά και την αρχαιολατρεία προηγούμενων ετών. Έτσι, έγιναν εκφραστές μιας νεωτερικότητας ευρωπαϊκής αλλά και ελληνικής ταυτόχρονα.**
- Συνάντηση μεταξύ “υψηλού” και “λαϊκού” τη δεκαετία του 1960:
 - Το ρεμπέτικο που στο μεσοπόλεμο εξέφραζε τους μικρασιάτες πρόσφυγες και τους παρανόμους, τώρα ταυτίζεται με τη μαζική λαϊκότητα. Το μπουζούκι κυριαρχεί. Καλλιτέχνες όπως ο Χατζηδάκης και ο Θεοδωράκης, που έχουν μουσική εκπαίδευση, εμπνέονται από το λαϊκό πολιτισμό.
 - Σύμπλευση λαϊκής, έντεχνης και πολιτικοποιημένης κουλτούρας, πρόσφερε νέα πεδία διαλόγου και πολιτικών/πολιτιστικών αναπαράστασεων.

“

Ξύπνησα μὲ τὸ μαρμάρينو τοῦτο κεφάλι στὰ χέρια
ποῦ μοῦ ἔξαντλεῖ τοὺς ἀγκῶνες καὶ δὲν ξέρω ποῦ νὰ τ'
ἀκουμπήσω.

Ἔπεφτε τὸ ὄνειρο καθὼς ἔβγαινα ἀπὸ τὸ ὄνειρο
ἔτσι ἐνώθηκε ἡ ζωὴ μας καὶ θὰ εἶναι πολὺ δύσκολο νὰ
ξαναχωρίσει.

Κοιτάζω τὰ μάτια. Μήτε ἀνοιχτὰ μήτε κλειστὰ μιῶ στὸ στόμα
ποῦ ὄλο γυρεύει νὰ μιλήσει κρατῶ τὰ μάγουλα ποῦ ξεπέρασαν τὸ
δέρμα.

Δὲν ἔχω ἄλλη δύναμη
τὰ χέρια μου χάνονται καὶ μὲ πλησιάζουν ἀκρωτηριασμένα.

Γιώργος Σεφέρης, Μυθιστόρημα

”

**Τομή της “λόγιας” μουσικής και
ποίησης με το πολιτικό και το λαϊκό:
Μέρα Μαγιού μου μίσεψες...**

Ο Θεοδωράκης παίρνει τους στίχους του Ρίτσου για μια εργατική κινητοποίηση στη Θεσσαλονίκη το Μάη του 1936, που κατέληξε σε τραγωδία. Αν και μουσικός με κλασική παιδεία, παίρνει μια λαϊκή φωνή, το Μπιθικώτση και ένα λαϊκό δεξιότέχνη του μπουζουκιού, το Χιώτη, για να ολοκληρώσει το έργο που έχει πολιτική χροιά. Το τραγούδι έχει απήχηση στα λαϊκά στρώματα, ακόμα και ατόμων που βρίσκονται πολιτικά στο αντίπερα στρατόπεδο.

**Η συνάντηση του λαϊκού και του
παραδοσιακού με το “υψηλό” γίνεται
αποδεκτή ως κατεξοχήν του
έκφραση ελληνικού πολιτισμού,
αλλά τι γίνεται όταν η συνάντηση
αφορά άλλους πολιτισμούς; Θα το
δούμε πιο κάτω...**

Ελληνικός εξωτισμός

- Για αρχή, θυμόμαστε το προηγούμενο μάθημα για την δημιουργία ελληνικής ταυτότητας σε συνάρτηση με τη ματιά των Ευρωπαίων.
- Ο ελληνικός εξωτισμός, με ρίζες στη νεωτερικότητα της Ευρώπης, βασίζεται στον φιλελληνισμό και τον οριενταλισμό, δημιουργώντας μια μυθική εικόνα της Ελλάδας ως τόπου πρωταρχικής απλότητας και μυθολογικής έλξης.
- Οι δυτικοί ταξιδιώτες, ιστορικά, έβλεπαν την Ελλάδα μέσα από ιδεαλιστικές φαντασιώσεις αρχαίων ερειπίων και «αυθεντικού» λαού, μετατρέποντας το ρομαντικό ενδιαφέρον τους σε απογοήτευση όταν αντιμετώπιζαν τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα.
- Μορφές όπως ο Λόρδος Βύρων ενσάρκωσαν αυτήν την ρομαντικοποιημένη αντίληψη, συμμετέχοντας στον αγώνα ανεξαρτησίας της Ελλάδας λιγότερο για τους ανθρώπους και περισσότερο για μια άχρονη ιδέα της «Ελλάδας».

Εξωτισμός και αυτο-οριενταλισμός

- Η δυτική ιδεαλιστική θεώρηση της Ελλάδας οδηγεί σε επαναλαμβανόμενες εικόνες της χώρας ως τόπου διαφυγής, δίνοντας έμφαση στα ερείπια, τα τοπία και τα «αυθεντικά» χαρακτηριστικά εις βάρος των πραγματικών κοινωνικών και πολιτικών σύνθετων ζητημάτων.
- Ο μεταπολεμικός ελληνικός εξωτισμός συνδέεται με τον μαζικό τουρισμό, παρουσιάζοντας την Ελλάδα ως μεσογειακό παράδεισο, ενώ παραγνωρίζει τις προκλήσεις εκσυγχρονισμού και τη δυναμική κοινωνική εξέλιξή της.
- **Οι Έλληνες ανταποκρίθηκαν με ενθουσιασμό στο ρόλο του εξωτικού είδους. Αφήγημα του ντόπιου ατόμου που καλωσορίζει τους ξένους και τους εισάγει στον τρόπο ζωής του που χαρακτηρίζεται από κοινωνικότητα, γλέντι, φιλοξενία, φιλότιμο κτλ.**
- Από την άλλη, ο "αυτο-οριενταλισμός" έχει ως αποτέλεσμα να αποδέχονται αρνητικά στερεότυπα, πχ. ότι οι Δυτικοί είναι υπεύθυνοι ενώ οι Έλληνες ανεύθυνοι, συνεπώς ότι πρέπει να τους αφήσουν να λαμβάνουν αποφάσεις για τους Έλληνες.
- Αυτό το είδαμε πχ. κατά τη διάρκεια της Κρίσης, όταν τα μνημόνια παρουσιάστηκαν από τα ελληνικά μέσα ως τρόπος να γίνουν και οι Έλληνες υπεύθυνοι σαν τους Ευρωπαίους.

Το συρτάκι και το “φαινόμενο της πίτσας”

- Ο όρος “φαινόμενο της πίτσας” προέρχεται από τον αυστριακό-αμερικανό ανθρωπολόγο Leopold Fischer (Aghenanda Bharati), για να περιγράψει το φαινόμενο ενσωμάτωσης στοιχείων ενός πολιτισμού σε έναν ξένο πολιτισμικό ή κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον, με επακόλουθο τον μετασχηματισμό τους και την επιστροφή τους στον αρχικό πολιτισμό σε ανανεωμένη μορφή ή ποιότητα.
- Παράδειγμα είναι η ιταλική πίτσα, η οποία ήταν ένα φαγητό που έφτιαχναν οι φτωχοί, βάζοντας στη ζύμη όποια υλικά είχαν περισσέψει από προηγούμενο γεύμα. Με την μαζική μετανάστευση των Ιταλών στις ΗΠΑ η πίτσα γίνεται παγκόσμιο φαινόμενο, αφού εμπλουτίζεται με νέα υλικά που βρήκαν στις ΗΠΑ
- Παρόμοιο **φαινόμενο είναι το συρτάκι**, χορός που δημιουργήθηκε για την ταινία Ζορμπάς του 1964, πάνω στη μουσική του Μίκη Θεοδωράκη για την ταινία.
- Ο Γιώργος Προβιάς δημιούργησε έναν συνδυασμό του χασάπικου με το χασαποσέρβικο, χορούς που προέρχονται από την ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων κατά την περίοδο της οθωμαν. αυτοκρατορίας.
- Όμως, ο πρωταγωνιστής Anthony Quinn, δεν μπορούσε να εκτελέσει τη χορογραφία λόγω τραύματος, και έτσι έκανε αυτά τα συρτά βήματα.
- Συνάντηση διαφορετικών πολιτισμών και ανθρώπων: χωρών από τη Μακεδονία, τη Μ.Ασία και την Κωνσταντινούπολη, πάνω στη μουσική του Θεοδωράκη που συνδύαζε λαϊκά με λόγια στοιχεία, μέσα από τη σκηνοθεσία του Κακογιάννη, την χορογραφία ενός λαϊκού χορογράφου, και την ερμηνεία ενός μεξικανού ηθοποιού.

Zorba the Greek (1964):
Μεταμόρφωση μιας
"επινοημένης"
παράδοσης σε
αυθεντική, μέσα από την
παγκόσμια αναγνώριση
του χορού.

Το συρτάκι φέρεται ως
λαϊκή ελληνική
παράδοση, αλλά στην
πραγματικότητα
γράφτηκε για την ταινία
και μέσα σε λίγο καιρό
έγινε παγκόσμιο
φαινόμενο.

Στην τελετή έναρξης των Ολυμπιακών του 2004 παρουσιάζεται το “αυτο-οριενταλιστικό” στερεότυπο των Ελλήνων ότι τα κάνουν όλα τελευταία στιγμή, παρομοιάζοντάς το με συρτάκι

<https://www.youtube.com/watch?v=kueQJ3v5AFI>

Στην τελετή λήξης, ακόμα και ο αρχαίος έρωτας χορεύει συρτάκι

<https://www.youtube.com/watch?v=g1S7R3cgffc>

Ο Μίκης Θεοδωράκης στον τάφο του Ζορμπά, στα Σκόπια το 1997.

Ο Ζορμπάς γεννήθηκε στα Βαλκάνια την εποχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, συνάντησε τον Καζαντζάκη στην Κρήτη, και έζησε τα τελευταία χρόνια της ζωής του στην περιοχή που είναι σήμερα η Β. Μακεδονία. Δηλαδή αντικατόπτριζε περισσότερο τον πολιτισμό των Βαλκανίων με πολλαπλές επιρροές.

Ο Ζορμπάς συνδέεται απρόσμενα με τη διαμάχη γύρω από το όνομα της Βόρειας Μακεδονίας, μετατρέποντάς τον από μεσογειακή σε βαλκανική εξωτική φιγούρα, που αντικατοπτρίζει τις πολιτικές εντάσεις της περιοχής. Ο τάφος του Ζορμπά γίνεται μέρος έκφρασης του εντεινόμενου εθνικισμού στα Βαλκάνια, και συμβολίζει τη συζήτηση γύρω από τη βαλκανική ταυτότητα.

Έμφυλοι ρόλο στο Ζορμπά (ταινία και βιβλίο)

- Η αρρενωπότητα του Ζορμπά αναδεικνύεται ως ριζωμένη στην Ελληνική παράδοση, είναι μια παθιασμένη, πρωτόλεια εκδοχή του ανδρισμού.
- Ο Ζορμπάς εκπροσωπεί μια φυσική, ενστικτώδη αρρενωπότητα που αντιτίθεται στην πνευματική και “δαμασμένη” αρρενωπότητα του αφηγητή. Αυτός ο διαχωρισμός αντανακλά ευρύτερες πολιτιστικές αντιθέσεις, Ανατολή και Δύση, Διονυσιακό και Απολλώνειο στοιχείο (ο Καζαντζάκης αγαπούσε πολύ το Νίτσε)
- Ο Ζορμπάς εκπροσωπεί την “Ελληνική αυθεντικότητα”. Εστιάζει στη σωματικότητα, την ελευθερία, τον ηδονισμό. Επιτελεί την αρρενωπότητά του μέσα από τις πράξεις του, το λόγο του και το χορό του.
- Ο χορός γίνεται σύμβολο της αρρενωπότητας του Ζορμπά, εκφράζει συναισθήματα και παρορμήσεις.
- Ο αφηγητής είναι στοχαστικός, εγκεφαλικός (θυμηθείτε δυαδισμό σώματος πνεύματος στο προηγούμενο μάθημα). Μέσα από την επίδραση του Ζορμπά προσεγγίζει το Απολλώνειο στοιχείο του. Ο χορός γίνεται μυσταγωγία προς αυτή την κατεύθυνση.
- Οι γυναίκες είναι “οι Άλλοι”. Είναι απλά σταθμοί στην εξέλιξη του χαρακτήρα του Ζορμπά, στατικοί χαρακτήρες. Είναι εκεί για να εμπλουτίσουν την ανδρική εμπειρία και να την ενισχύσουν ως το αντίθετο (παθητικές και εξαρτημένες από τους άντρες). Δεν υπάρχουν ως αυτόνομοι χαρακτήρες.

Οι Δυτικοί διδάσκουν στους Έλληνες πώς πρέπει να βλέπουν τον ελληνικό πολιτισμό... και οι άντρες ορίζουν το πλαίσιο πρόσληψης.

Ποτέ την Κυριακή (1960): Ο Αμερικάνος Χόμερ διδάσκει στην Ίλια τον ελληνικό πολιτισμό, ως άντρας. Αντίθετα στο Ζορμπά όπου είναι δύο άντρες, διδάσκεται ο Άγγλος από τον Έλληνα.

Τα παιδιά του Πειραιά από την ταινία ήταν άλλο ένα τραγούδι που έγινε σύμβολο του ελληνικού πολιτισμού.

Επιχειρήσεις
Απόλλων (1968).
Ο Γερμανός
πρίγκηπας
παρακολουθεί με
το ελικόπτερο
από ψηλά (βλ.
Δυτικό βλέμμα)
την ξεναγό, την
ώρα που
επιτελεί την
ελληνικότητα για
μια ομάδα
τουριστών: τους
μαθαίνει τι είναι
το κέφι,
ταυτόσημο της
ελληνικής
ξεγνοιασιάς,
χορεύοντας και
τραγουδώντας
συρτάκι

<https://www.youtube.com/watch?v=sGtNC0tcHt4>

Το τουριστικό βλέμμα στην ταινία Ζορμπάς του Κακογιάννη

- Θυμηθείτε όσα έχουμε πει για το αποικιοκρατικό βλέμμα, το εθνογραφικό βλέμμα κτλ...
- Μέσα από το Ζορμπά, η Ελλάδα αποκαλύπτεται στον κεντρικό χαρακτήρα της ταινίας ως τόπος ελευθερίας και πάθους.
- Ο Ζορμπάς εκπροσωπεί την Ελληνική ζωτικότητα, τον αυθορμητισμό, και την αντίσταση στον Δυτικό ορθολογισμό, ελκύνοντας τους ταξιδιώτες της εποχής του 1960 που έψαχναν ευχαρίστηση και απόδραση (βλ. ταξίδια στην Ινδία).
- Την εποχή εκείνη υπάρχει αύξηση στον τουρισμό παγκοσμίως, και η ταινία ενθαρρύνει τους ξένους να δουν την Κρήτη ως προορισμό για πολιτιστική ανακάλυψη.
- Όπως στην ανθρωπολογία η Ελλάδα εκπροσωπούσε κάτι το διαφορετικό/ εξωτικό αν και κοντινό, το ίδιο ίσχυε και για τον τουρισμό.
- Η ταινία συμπίπτει με μια σημαντική αύξηση του Ελληνικού τουρισμού, για ταξιδιώτες που έψαχναν αυθεντικότητα, σε ένα αρχαίο και σύγχρονο τόπο.
- Η ζωή στην Ελλάδα προβάλλεται ως "απλή" και "αυθεντική".

Κρητική ταυτότητα και τουρισμός

- Η ταινία υπήρξε καθοριστική για τον τουρισμό στην Κρήτη και την δημιουργία μιας τοπικής ταυτότητας, που στηριζόταν στην ελληνικότητα, την ελευθερία και τον ανδρισμό.
- Ο Ζορμπάς παρήγαγε μια ρομαντική και υβριδική ταυτότητα για την Κρήτη, ως εξωτικού προορισμού κατάλληλου για τουρισμό και πολιτιστική εξερεύνηση. Έθεσε το πολιτιστικό πλαίσιο για τις προσδοκίες των τουριστών για δεκαετίες.
- Παράλληλα η εμπορευματοποίηση αυτής της ταυτότητας σε τουριστικό προϊόν είχε ως αποτέλεσμα την ενίσχυση στερεοτύπων γύρω από τη χώρα και τους κατοίκους της.
- Η Κρήτη ως τόπος όπου έμφυλες αναπαραστάσεις της ζωής έρχονται σε αντιθέσεις με τον Δυτικό ορθολογισμό.
- Αφήγημα της αρρενωπής ελληνικής φιλοξενίας προς τους ξένους τουρίστες και τουρίστριες, αφήνοντας και μια νότα πάθους για να προσελκύσει γυναίκες από τη Δύση που ενδεχομένως να αναζητούσαν ρομαντική περιπέτεια.
- Εμπορευματοποίηση της Ελληνικής ταυτότητας. Ο πολιτισμός ως καταναλωτικό προϊόν.
- Το Κρητικό τοπίο, η μουσική και τα έθιμα μετατρέπονται σε καταναλωτικές εμπειρίες σε τουριστικό πακέτο.

Μαρίνα Σάττι, Ζάρι, Eurovision 2024. Η Ελλάδα ως τουριστική ετεροτοπία.

- Αρχίζει με αργό μπουζούκι (σαν συρτάκι), και συνεχίζει με στοιχεία που συνδυάζουν χιπ χοπ, ποπ και παραδοσιακή μουσική.
- Το βίντεο είναι μια τουρ με όλα τα τουριστικά στερεότυπα, αλλά από μια σύγχρονη ματιά που έρχεται “από κάτω”.
- Σε αντίθεση με το συρτάκι που ήταν μια πιο “εξευρωπαϊσμένη/whitened” εκδοχή τοπικών χορών, εδώ έχουμε συνδυασμό ελληνικών στοιχείων με στοιχεία που προέρχονται από τον Παγκόσμιο Νότο. Μετατοπίζει τον ελληνικό πολιτισμό από την Ευρώπη στην Ανατολή.
- Ακόμα και η απεικόνιση, είναι με ζεστά χρώματα, που θυμίζουν το “μεξικανικό φίλτρο” της απεικόνισης του Παγκόσμιου Νότου, αντί για το επιθυμητό λευκό / ψυχρό φως του Δυτικού Κόσμου.
- Οι σκηνές αντανakλούν την πολλαπλότητα του Ελληνικού πολιτισμού (αντί για το ενιαίο αφήγημα της Ελληνικότητας), που περιλαμβάνει διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και πολιτιστικές εκφράσεις.
- Το γεγονός ότι έβγαζε προς τα έξω μια εικόνα που διέφερε από το πώς απεικονιζόταν επίσημα η Ελλάδα για δεκαετίες είχε ως αποτέλεσμα μια αμφιλεγόμενη πρόσληψη από το κοινό.

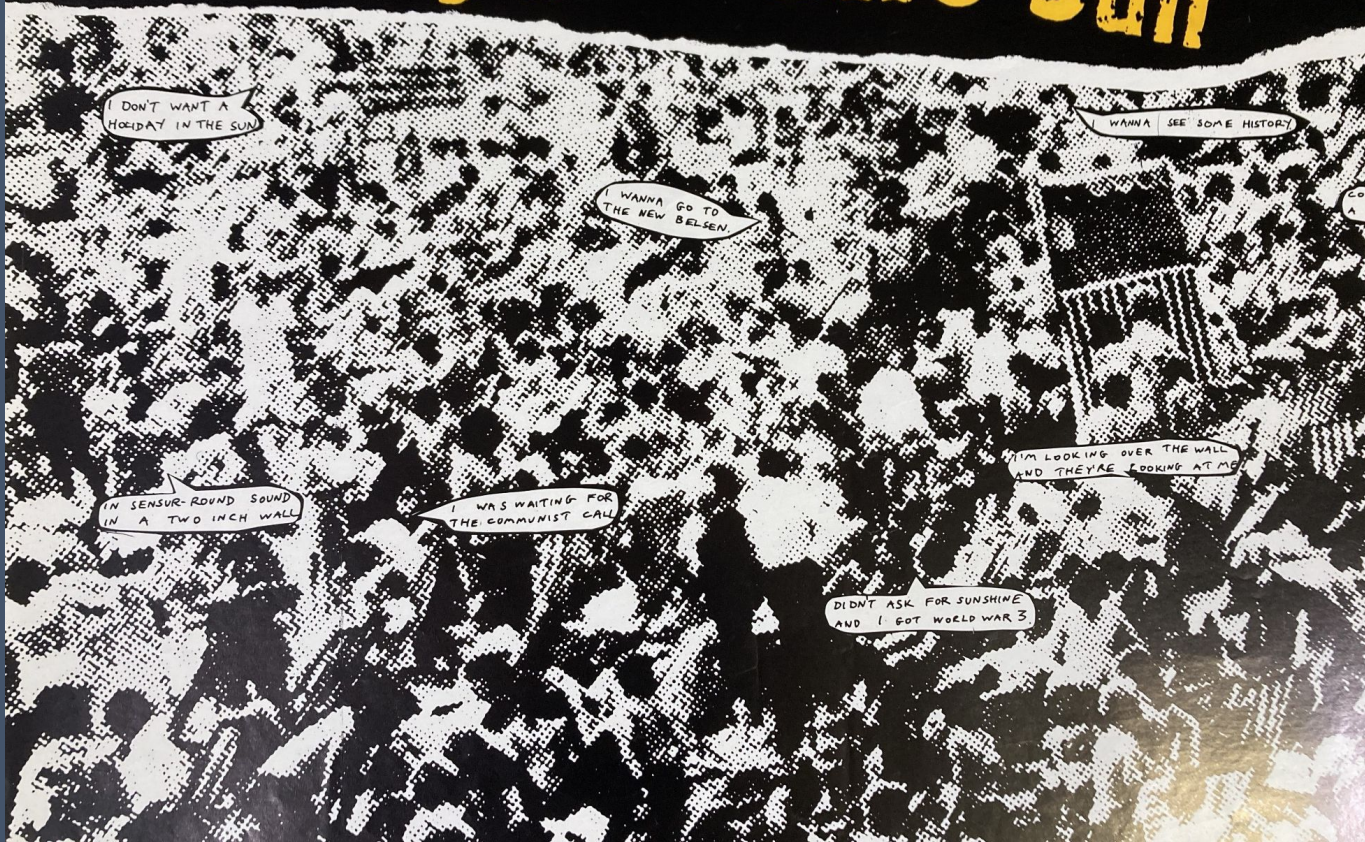
<https://www.youtube.com/watch?v=mTSTnLWGUPs>

Τουρισμός στην Ελλάδα της Κρίσης

- **Σύμβολο του Αντι-Καπιταλισμού:** Η οικονομική κρίση τοποθέτησε την Ελλάδα ως σύμβολο αντι-νεοφιλελεύθερης αντίστασης, με πολλούς ξένους να τη βλέπουν ως γενναίο αντίπαλο της λιτότητας.
- **Αναβίωση Στερεοτύπων:** Τα δυτικά μέσα ενημέρωσης συχνά αντιπαρέβαλλαν τα οικονομικά προβλήματα της Ελλάδας με την αρχαία της ιστορία, υπονοώντας ότι οι σύγχρονοι Έλληνες δεν ήταν αντάξιοι της πολιτιστικής τους κληρονομιάς.
- **Τουρισμός στην Κρίση:** Η κρίση ενέπνευσε τον «τουρισμό στη φτώχεια», όπου η Ελλάδα έγινε θέαμα για τους δυτικούς παρατηρητές, οι οποίοι κατηγορήθηκαν ότι εκμεταλλεύονταν και μονοπωλούσαν τις οικονομικές δυσκολίες της Ελλάδας. “Φθηνές διακοπές στη μιζέρια των άλλων”, όπως έλεγαν οι Sex Pistols.
- **Εξιδανίκευση της Αντίστασης:** Η κρίση της Ελλάδας αναζωπύρωσε ιδέες Φιλελληνισμού, αλλά μέσα από έναν φακό που ιδεαλίζε τον ελληνικό πόνο και την ανθεκτικότητα απέναντι στα δυτικά οικονομικά συστήματα.

holidays in The Sun

A cheap holiday in other people's misery... (Sex Pistols)

Μετά την Κρίση, ακόμα και η πολιτική αντίσταση γίνεται θέμα τουριστικού περιπάτου.

"Sweet Anarchy Tour":
Τουρνέ στα Εξάρχεια.
"Greek & The Euro Tour":
Τουρνέ που επιχειρήσε να οργανώσει η Guardian στην Ελλάδα και στα σημαντικά σημεία της κρίσης, αλλά ακυρώθηκε μετά από κατακραυγή.

Τουρισμός στη φτώχεια των άλλων, όπως γίνεται στις φαβέλες και αλλού, με επακόλουθο gentrification που διώχνει τους κατοίκους...